

NÂSİR-LİDİNİLLÂH

çabasından kaynaklandığını söyleyerek onu eleştirir ve eserin hadis tenkidi ölçülerine uymadığını söyler (*Târîhu'l-hulefâ*, s. 448). Abdülatîf el-Bağdâdî *Rûhu'l-ârifîn*'e bir şerh yazmış (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXII, 197), bu şerh ile Nâsır'ın derlediği diğer hadisler *Fütûhu'l-vaqt* başlığı altında günümüze ulaşmıştır (British Museum, Or. nr. 6332, vr. 30^b-76^b; Hartmann, *an-Nâşir*, s. 206-232). Sibî İbnü'l-Cevzî'nin hazırladığı şerh zamanımıza intikal etmemiştir. Nâsır'ın derlediği diğer hadislerin çoğu Şehâbeddin es-Sühreverdî'nin *Reşû'ü'n-neşâ'ih*'inde yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, X, tür.yer.; el-Melikül-Mansûr, *Mizmârü'l-hakâ'ik ve sîrrü'l-halâ'ik* (nşr. Hasan Habeşi), Kahire 1968, s. 86, 177, 178, 180; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, bk. İndeks; Bahâeddin İbn Şeddâd, *en-Nevâdirü's-sultânîyye* (nşr. Cemâleddin eş-Şeyyâl), Kahire 1384/1964, tür.yer.; Şehâbeddin es-Sühreverdî, *İdâletü'l-iyân*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Ulucami, nr. 1597, vr. 82^b-137^b; a.mlf., *Risâletü'l-Fütüvve*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2049, vr. 115^a-158^b, 159^a-181^b; nr. 3135, vr. 185^a-190^b; İbnü'd-Dübey-sî, *Zeylû Târîhi Bağdâd* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Bağdad 1979, I-II, tür.yer.; Bündârî, *Sene'l-Berki's-Şamî* (nşr. Ramazan Şeşen), Beyrut 1971, I, tür.yer.; İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî, *Zeyl 'alâ Târîhi Bağdâd* (nşr. Seyyid Şerefeddin Ahmed), Haydarâbâd 1398-1406/1978-86, I-V, tür.yer.; Sibî İbnü'l-Cevzî, *Mi'âtu'z-zamân*, VIII/1-2, tür.yer.; Ebû Şâme, *Kitâbü'r-Ravzateyn* (nşr. İbrâhim ez-Zeybek), Beyrut 1418/1997, II, 178; III, 50-52, 60, 85, 196, 201, 329, 364, 380, 383, 390; İbn Bîbî, *el-Evâmîrü'l-Alâ'iyye*, tür.yer.; a.e.: *Selçuknâme* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, I, 16, 63, 150, 177, 248; İbnü's-Sâî, *Ahbârü'z-zühhâd*, Dârü'l-kütübü'l-Misriyye, nr. 75, vr. 96^b-101^b; a.mlf., *el-Câmî'u'l-muhtaşar fi 'unvânî't-tevârîh ve 'uyûni's-siyer* (nşr. Mustafa Cevâd), Bağdad 1353/1934, IX, tür.yer.; Cüveynî, *Târîhi Cihângüşâ*, II, tür.yer.; İbn Hallikân, *Vefeyât*, bk. İndeks; İzzeddin İbn Şeddâd, *el-A'lâku'l-haîre*, I/2 (nşr. Anne-Marie Eddé, *BEÖ*, XXXII-XXXIII [1982] içinde), s. 265-402; İbnü'l-İbrî, *Târîhu muhtaşari'd-düvel* (nşr. Antûn Sâlihânî el-Yesûî), Beyrut 1890, bk. İndeks; İbn Vâsil, *Müferricü'l-kürüb*, I-IV, tür.yer.; İbnü'l-Fuâtî, *el-Havâdişü'l-câmî'a* (nşr. Mustafa Cevâd), Bağdad 1351/1932, tür.yer.; Ebû'l-Fidâ, *Târîh*, III, 65-143; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXII, 192-243; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 601-610*, tür.yer.; Safedî, *el-Vâfi*, VI, 310-316; a.mlf., *Nektû'l-himyan* (nşr. Ahmed Zekî Bek), Kahire 1329/1911, s. 95; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, bk. İndeks; İbn Haldûn, *el-İber*, Beyrut 1947, III, tür.yer.; Makrîzî, *es-Sülûk* (Ziyâde), I-II, tür.yer.; Süyûtî, *Târîhu'l-hulefâ*, Kahire 1959, s. 448; Ahmed en-Nakkâş el-Hartebîrî, *Tuhfetü'l-uşâyâ*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2049, vr. 117^a-b; Michel le Syrien, *Chronique*, Paris 1905, III, tür.yer.; A. Hartmann, *an-Nâşir li-Din Allâh (1180-1225). Politik, Religion, Kultur in der späten 'Abbâsidenzeit*, Berlin-New York 1975; a.mlf., "La conception gouvernementale du calife an-Nâşir", *Orientalia Suecana*, XXII, Uppsala 1974, s. 52-61; a.mlf., "Türken in Bagdad", *Isl*, LI (1974), s. 282-297; a.mlf., "Ibn Hubaira und an-Nâşir li-Din Allâh",

a.e., LIII (1976), s. 87-99; a.mlf., "Sur l'édition d'un texte arabe médiévale", a.e., LXII (1985), s. 71-97; a.mlf., "al-Malik al-Mansûr", *ZDMG*, CXXXVI (1986), s. 569-606; a.mlf., "Les ambivalences d'un sermonnaire hanbalite", *Isl*, XXII (1986), s. 51-115; a.mlf., "Islamisches Predigt-wesen", *Saeculum*, XXXVII (1987), s. 336-366; a.mlf., "al-Nâşir li-Din Allâh", *EL*² (Ing.), VII, 997; R. Stephen Humphreys, *From Saladin to the Mongols*, Albany 1977; T. Nagel, *Staat und Glaubensgemeinschaft im Islam*, Zürich 1981, I, 428-433; J. Chabbi, "La fonction du ribat à Bagdad", *REI*, XCII (1974), s. 101-121; L. Richter-Bernburg, "Zur Titulatur der Hwârezm-Şâhe", *Archäologische Mitteilungen Aus Iran*, IX (1976), s. 179-205; a.mlf., "Ibn al-Mâristüniya", *JAOS*, CII (1982), s. 265-283; A. Nègre, "Le monnayage d'or", *SLI*, XLVII (1978), s. 165-175; A. Noth, "Heiliger Kampf (Çihâd) gegen die 'Franken'", *Saeculum*, XXXVII (1986), s. 240-259; F. Taeschner, "Nâsır", *IA*, IX, 92-94.

ANGELIKA HARTMANN

NÂSİRÜDDEVLE

(ناصر الدولة)

Ebû Muhammed Nâsîrüddevle el-Hasen
b. Ebi'l-Heycâ Abdillâh b. Hamdân
(ö. 358/969)

Hamdâniler'in
Musul kolumun kurucusu
(929-967).

314 (926) yılında, Musul valisi olan babası Abdullah b. Hamdân'a vekâlet ederken Musul ve Târîk-i Horasân'da anarşi çıkaran bedevî Araplar'la Kürt gruplarını itaat altına aldı. Muktedir-Billâh 317'de (929) onu Musul valiliğine getirdiyse de kısa bir süre sonra azletti; arkasından da Diyârrebî'a'nın batısı ile Nusaybin, Sincar, Habur, Meyyâfârikin ve Erzen'in yönetimiyle görevlendirdi (318/930). Ordu kumandanı Mûnis el-Muzaffer'in Halife Muktedir'e karşı verdiği mücadelede onu destekleyen Ebû Muhammed Nâsîrüddevle, hilâfete Kâhir-Billâh'ın getirilmesinin ardından tekrar Musul'a vali oldu (320/932); ancak Kâhir kendisini iktidara getirenleri bertaraf ederken onun görevine de son verdi (321/933). Nâsîrüddevle, Râzî-Billâh halife olunca onun iznini almadan Musul ve çevresini ele geçirdi (323/935). Râzî de buna tepki gösterip şehre amcası Ebü'l-Alâ Saîd b. Hamdân'ı vali tayin etti. Nâsîrüddevle'nin Musul'a gelen amcasını öldürterek valiliğe devam etmesi üzerine İbn Mukle kumandasındaki bir Abbâsî ordusu Musul'u zaptetti. İbn Mukle'nin ayrılmasının ardından kaçtığı İrmîniye'den geri dönen Nâsîrüddevle bir yıl sonra vergi karşılığında halifeden Musul ile Diyârrebîa, Diyârımdar ve Diyârbekir'in valiliğini almayı başardı; böy-

lece ertesi yıl bütün el-Cezîre'nin hâkimi konumuna geldi. Nâsîrüddevle 327'de (938-39) halifenin gücünün zayıflamasından yararlanarak vergi ödemeyi durdurdu; Abbâsî ordusu Musul'a girince de Âmid'e çekildi. Fakat bu sırada önceki emîrül-ümerâ İbn Râik'in Bağdat'ta idareyi ele geçirmesi yüzünden zor durumda kalan halifenin kendisiyle anlaşmak istemesi üzerine yılda 500.000 dirhem ödemeyi kabul ederek Musul'a geri döndü.

330 (942) yılında Berîdiler'in Bağdat'ı yağmalamasının ardından Emîrülümerâ İbn Râik'le birlikte Musul'a giden Halife Müttaki, Nâsîrüddevle'den yardım talebinde bulundu. Nâsîrüddevle bir yandan halifeye yardım için hazırlanırken bir yandan da emîrülümerâliği ele geçirmeyi planlayarak İbn Râik'i bir suikast ile ortadan kaldırdı. Halife Müttaki-Lillâh onu emîrül-ümerâ tayin etti ve kendisine "Nâsîrüddevle" lakabını verdi (1 Şâban 330 / 21 Nisan 942). Arkasından Nâsîrüddevle ve halife birlikte Bağdat'a yürüdüler ve hiçbir engelle karşılaşmadan şehre girdiler. Böylece Nâsîrüddevle emîrülümerâlik görevine başladı (Şevvâl 330 / Haziran-Temmuz 942). Öncelikle Berîdiler'in üzerine kuvvet gönderip onları Vâsît'i boşaltıp Basra'ya geri çekilmeye mecbur etti. Diğer emîrülümerâlar gibi Halife Müttaki-Lillâh'ın iradesini sınırlayıcı uygulamalarda bulunan Nâsîrüddevle, malî sahada para reformuna giderek İbrîziye denilen, ayarı daha yüksek dinarlar bastırdı. Ayrıca sarrafların faizle muamele yapmasını yasakladı; İhşîdiler'den Abbâsîler'e ödemeleri gereken vergiyi istedi; askerlikle ilişkisi olmayanları ordudan uzaklaştırdı ve mürtezika askerlerinin maaşlarını arttırdı. Adalet işleriyle ilgili olarak da suçluların süratle yargılanmasını sağlayıp hapisaneleri boşalttı, Bağdat'ta asayişin temin için güvenlik kendilerini aldı. Şiîler onun zamanında kendilerini daha serbest hissettiler. Fakat bu dönemde halkın maddî durumu ağır vergilerle iyice kötüleşti; kıtlık, pahalılık ve salgın hastalıklar ortaya çıktı; bunlar kendisine karşı başlayan düşmanlığı arttırdı. Bu arada Türk askerleri kumandanları Tüzün'ün öncülüğünde ayaklandılar. Onların karşısında başarılı olamayan Nâsîrüddevle emîrülümerâlik görevini bırakıp Musul'a dönmek zorunda kaldı (4 Ramazan 331/12 Mayıs 943); yerine Tüzün tayin edildi. Nâsîrüddevle, iki yıl sonra Tüzün'ün ölmesi üzerine emîrül-ümerâ olma şansını tekrar yakaladıysa da aynı yıl Bağdat'ı Büveyhî Emîri Muizzüddevle'nin ele geçirmesi yüzünden amacına ulaşamadı.

Abbâsî tarihinde yeni bir dönem olan Büveyhîler zamanında Nâsîrüddevle'nin hayatı konumunu onların karşısında korumak için yaptığı mücadelelerle geçti. Bu mücadelenin iki yıl kadar süren ilk aşaması bir antlaşma ile sonuçlandı ve Nâsîrüddevle Musul, Diyârrebîa, Diyârınmudar, Rahbe ve Şam'a karşılık yılda 3 milyon dirhem vergi ödemeyi ve hutbelerde halifeden sonra Büveyhî emîrlerinin adını okutmayı kabul etti. Antlaşma, 345'te (956-57) Muizzüddevle'nin bir isyanı bastırmak için Bağdat'tan uzaklaşmasını fırsat bilen Nâsîrüddevle'nin şehri ele geçirmeye çalışmasıyla bozuldu. Nâsîrüddevle başarılı olamayınca 2 milyon dirhem yıllık vergiyle yine hilâfete bağlandı. 347'de (958) vergi konusunda anlaşmazlık çıktığından Muizzüddevle Musul ve Nusaybin'i zaptetti. Nâsîrüddevle Halep'e kaçtı ve kardeşi Seyfüddevle'ye sığındı. Ancak Büveyhîler, Seyfüddevle ile bir antlaşma imzalayarak Musul Hamdânî topraklarını yıllık 2.900.000 dirhem vergi karşılığında kendisine verdiler (348/959). 353 (964) yılında Nâsîrüddevle'nin kardeşine devredilen topraklara yeniden hâkim olmak istemesi üzerine Muizzüddevle büyük bir sefere çıkıp Musul, Nusaybin ve diğer bazı Hamdânî topraklarını tekrar ele geçirdi ve bu defa Nâsîrüddevle'nin büyük oğlu Ebû Tağlib Gazanfer ile bir antlaşma imzalayıp Hamdânî hükümdarı olarak onu tanıdı. Muizzüddevle 356'da (967) öldü ve yerine oğlu Bahtiyâr geçti. Nâsîrüddevle'nin oğulları Irak'ı Büveyhîler'in elinden almak için uygun bir fırsat doğduğunu düşündüler; fakat babaları onlara katılmadı. Bunun üzerine Gazanfer onu Musul Kalesi'nde gözetim altına aldı (356/967). Nâsîrüddevle bir süre sonra Erdümüşt Kalesi'ne nakledildi ve burada vefat etti (12 Rebûlevvel 358 / 3 Şubat 969).

Bir ara İrmîniye bölgesini ve Halep'i de hâkimiyeti altına alan Nâsîrüddevle'nin yaklaşık kırk yıl süren iktidarında bir kısım halkın çok sıkıntı çektiği belirtilir. İbn Miskeveyh, onun Musul ve çevresindeki çiftlik sahiplerini çeşitli baskı ve hilelerle mülklerini satmaya zorladığını ve bu şekilde bölgedeki toprakları zamanla ele geçirdiğini söyler (*Tecâribü'l-ümem*, II, 384). Nâsîrüddevle döneminde bölgeyi ziyaret ederek Hamdânîler'in baskıcı tutumunu şiddetle eleştiren İbn Havkal'e göre Nâsîrüddevle, Musul'daki uygulamalarının benzerini Nusaybin, Beled ve Re'sül'ayn'da da yapmış (*Şüretü'l-arz*, s. 211, 215-216, 219, 221), bu baskılar sonucu Nusaybin'den göç etmek zorunda kalan Benî Habîb kabilesi (Benî Tağlib'in bir kolu) Bizans topraklarına yerleşip Hıristiyanlığa girmiş ve Bizans-

lılar'ın teşvikiyle zaman zaman sınıri geçerek katliamlarda bulunmuştur. Bu arada Nâsîrüddevle dönemindeki Hamdânî yönetiminin imar faaliyetlerinde önemli bir rol üstlendiği de belirtilmektedir. Ebû Bekir es-Sûlî, halifenin huzurunda Hamdânîler'in mevkilerinden uzaklaştırılmasının bölgeyi harap hale getireceğini söylemiştir (*Ahbârü'r-Râzi-Billâh*, s. 131). Nâsîrüddevle âlim, edip ve şairleri korumuş, Şeyh Müfid onun adına imâmet hakkında bir risâle yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Bekir es-Sûlî, *Ahbârü'r-Râzi-Billâh ve'l-Müttakî-Lillâh* (nşr. J. H. Dunne), Beyrut 1403/1983, tür.yer.; Mes'ûdî, *Mürücü'z-zehab* (Abdülhamîd), IV, 338, 340-342, 354, 361, 371, 372, 383-384; *el-Uyûn ve'l-hadâik fi ahbâri'l-hakâik* (nşr. Ömer es-Saîdî), Dimaşk 1972, IV, tür.yer.; İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, s. 211-217, 219, 220-221; Ebû Ali et-Tenûhî, *Nişvârü'l-muhâdara* (nşr. D. S. Margoliouth), London 1921, I, 41-42, 178-183, 201-202; İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-ümem*, I, 323-324, 404-406; II, tür.yer.; Muhammed b. Abdülmelik el-Hemedânî, *Tekmiletü Târîhi't-Taberî* (Taberî, *Târîh* [Ebû'l-Fazl], XI içinde), tür.yer.; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, tür.yer.; İbn Halikân, *Vefeyât*, II, 58, 61, 114-117; Mafizullah Kabir, *The Buwayhid Dynasty of Baghdad*, Calcutta 1964, s. 6-9; Fehmî Abdülcelîl Mahmûd, "el-Üsretü'l-Hamdâniyye ve devrühâ fi müsânedeti'l-hilâfeti'l-Abbâsiyye", *Nedvetü't-târîhi'l-İslâmî* (Câmiatü'l-Kâhire Külliyyetü'l-ülüm), sy. 8, Kahire 1410/1990, s. 147-192; H. Bowen, "Nâsîrüd'd-Devle", *IA*, IX, 97-98.

AHMET GÜNER

NÂSİRÜDDİN DINET

(bk. DINET, Alphonse Etienne).

NÂSİRÜDDİN el-ELBÂNİ

(ناصر الدين الألباني)

(1914-1999)

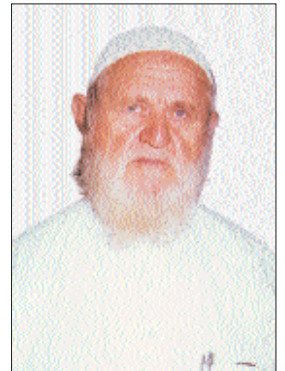
Son devir hadis âlimi.

Arnavutluk'un İşkodra şehrinde doğdu. Nâsîrüddin el-Elbânî'nin babası Nuh Necâti dinî eğitimini İstanbul'da tamamlamış bir âlimdi. Arnavutluk Cumhurbaşkanı Ahmed Zogu'nun 1924 yılından itibaren ülkenin kontrolünü tamamen ele geçirip müslümanlara baskı yapmaya başlamasından sonra ailesiyle birlikte Şam'a göç etti. Nâsîrüddin temel eğitimini ailesinden aldı ve ilk öğrenimini Şam'da tamamladı. Babasından Kur'an, sarf, nahiv, belâgat gibi ilimleri, Şam'ın tanınmış âlimlerinden Muhammed Saîd el-Burhânî'den fıkıh okudu ve fasih Arapça'yı öğrendi. Muhammed Behcet el-Baytâr'ın derslerine devam etti. Bir ara ticaretle meşgul oldu, babasının

mesleği olan saat tamirciliği yaptı, boş kalan zamanlarında da kitap okumaya çalıştı. Yirmi yaşlarında iken, M. Reşid Rızâ'nın çıkardığı *Mecelletü'l-Menâr*'da okuduğu bazı yazılar kendisini Selefi anlayışı benimsemeye ve hadis ilmiyle meşgul olmaya yöneltti.

Elbânî, Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye'deki nâdir hadis yazmalarını inceledi. Geleneksel rivayet metodu olan icâzetin gerekliliğine inanamamakta birlikte Muhammed Râgıb et-Tabbâh'tan hadis rivayeti için icâzet de aldı. Başta *Fihrisü'l-mahfûzâtü'z-Zâhiriyye fi ilmi'l-hadis* olmak üzere (Dimaşk 1970) değişik konularda yazma eser fihristleri hazırladı. Bazı özel kütüphanelerdeki yazmalara da işaret edip ilim dünyasının haberdar olmadığı pek çok yazma eseri ortaya çıkardı. Ayrıca talebelere haftada iki gün ders vererek Buhârî, İbn Hacer el-Askalânî, İbn Kayyim el-Cevziyye, Sıddîk Hasan Han, Ahmed Muhammed Şâkir, Nevevî, Münzirî ve İbn Dakikül'îd'in bazı eserlerini okuttu. 1961-1963 yıllarında Medine'de el-Câmiatü'l-İslâmiyye'de ders verdi. Dimaşk'a döndükten sonra ilmi çalışmalarına devam etti. Muhammed Züheyr eş-Şâviş, Muhammed İbrâhim Şakrâ, Ömer Süleyman el-Eşkar, Abdurrahman Abdülhâlik, Mahmûd Mehdî el-İstanbulî, Hayreddin Vanlî, Hamdî Abdülmecid es-Silefî'nin de aralarında bulunduğu pek çok kimse onun tetkik ve tenkit yöntemini benimsedi. Muhammed Meczûb et-Tartûsî, Abdülkâdir el-Arnaût, Şuayb el-Arnaût, Abdurrahman el-Bânî ve İsmâ el-Attâr gibi muhakkikler de onun metodundan faydalandı.

Çeşitli ilmi çalışmalara katılan Elbânî, Mısır ve Suriye'nin birleştiği dönemde hadis kitaplarının tahkiki ve neşrini gerçekleştirmek üzere kurulan hadis heyetine seçildi. Hindistan'daki Câmiatü's-Selefiyye'de bulunan Meşyehatü'l-hadis'in başına geçmesi istendiyse de o sırada Hindistan ile Pakistan arasında cereyan eden savaş

Nâsîrüddin
el-Elbânî